

УДК 330.322.001.76

ШЛЯХИ ЗНИЖЕННЯ РИЗИКІВ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

Малтабар Т. В., аспірант кафедри інноватики та управління, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь

Малтабар Т. В. Шляхи зниження ризиків інноваційно-інвестиційних проектів.

Досліджено умови виникнення інноваційних ризиків, запропонована класифікація інноваційних ризиків та наведена їх характеристика, розглянуто методи мінімізації ризиків та заходи і особливості щодо їх управління. Досліджено особливості ризиків інноваційно-інвестиційних проектів на промислових підприємствах, розглянуто методи управління інноваційно-інвестиційними ризиками та заходи щодо їх мінімізації. Запропоновані заходи щодо зменшення негативних наслідків ризиків інноваційних проектів та пріоритетні шляхи мінімізації ризиків під час реалізації інноваційно-інвестиційних проектів.

Малтабар Т. В. Пути снижения рисков инновационно-инвестиционных проектов.

Исследованы условия возникновения инновационных рисков, предложена классификация инновационных рисков и приведена их характеристика, рассмотрены методы минимизации рисков и меры и особенности по их управлению. Исследованы особенности рисков инновационно-инвестиционных проектов на промышленных предприятиях, рассмотрены методы управления инновационно-инвестиционными рисками и мероприятия относительно их минимизации. Предложены мероприятия по уменьшению негативных последствий рисков инновационных проектов и приоритетные пути минимизации рисков при реализации инновационно-инвестиционных проектов.

Maltabar T. Ways to reduce the risks of innovation and investment projects.

Conditions of emergence of innovative risks are investigated, classification of innovative risks is offered and their characteristic is provided, methods of minimization of risks and a measure and feature on their management are considered. Features of risks of innovative and investment projects at the industrial enterprises are investigated, methods of control over innovative and investment risks and actions concerning their minimization are considered. Actions for reduction of negative consequences of risks of innovative projects and priority ways of minimization of risks are offered at implementation of innovative and investment projects.

Постановка проблеми. Однією з характерних ознак розвитку вітчизняної та світової економіки останнього часу є зростання невизначеності умов господарювання через ускладнення зовнішнього середовища, загострення конкуренції, обмеженість ресурсів, падіння попиту тощо. Зростання невизначеності породжує зростання ризиків, з якими вітчизняні промислові підприємства стикаються у своїй повсякденній діяльності, зокрема і в процесі реалізації інноваційних проектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методи оцінки ризиків інноваційно-інвестиційних проектів, можливі шляхи їх усунення або мінімізації, досліджені вітчизняними та зарубіжними вченими: Т. Васильєва, В. Захарченко, С. Кошечкин, І.Мазур, М. Меркулов, С. Шумілін, Р. Брейли, А. Вебер, П. Самуельсон та ін. Проте недостатньо вивчені заходи, які можуть знизити ступінь ризику в тому чи іншому інноваційно-інвестиційному проекті.

Мета статті. Дослідити особливості ризиків інноваційно-інвестиційних проектів, розглянути методи управління інноваційно-інвестиційними ризиками та заходи щодо їх мінімізації.

Викладення основного матеріалу. Інноваційний ризик – це міра можливих збитків, які можуть виникнути у разі вкладення підприємницькою фірмою коштів у виробництво нових товарів, технологій, послуг, що не відразу сприймаються ринком або не знаходять свого споживача взагалі.

В сучасних умовах сектор інноваційних розробок є таким де зустрічається, мабуть, найбільша кількість ризиків. При впровадженні інноваційного проекту на промисловому підприємстві завжди існує велика ймовірність того, що новий продукт не сприйметься ринком і кошти будуть даремно витрачені [7, с.432]. Стосовно вітчизняного виробництва, слід зазначити, що воно перебуває у стані зносу, потребує повного технологічного переозброєння та удосконалення ризик-менеджменту. На сьогоднішній час, промислові підприємства як ніколи потребують нових інноваційних проектів, тому що технології виробництва та саме устаткування не обновлювалося с часів СРСР. Але кожен інноваційно-інвестиційний проект супроводжується ризиками, які є характерними залежно від специфіки виробництва підприємств.

Інноваційний ризик виникає тоді, коли промислове підприємство здійснює інноваційну діяльність, таким чином даний вид ризику може виникати за наступних умов:

- реалізації більш дешевого методу виробництва, у порівнянні з тим який використовувався раніше. Подібні новітні розробки принесимуть надприбутки доки фірма буде єдиним володарем даної розробки;

- при виробництві нового товару чи створенні послуги на старому обладнанні. В даному випадку ми говоримо про ризик невідповідності рівня якості в зв'язку з використанням обладнання, яке не дозволяє забезпечити необхідну якість;

- при виробництві нового товару чи послуги за допомогою нової техніки чи технологій [4, с.179].

Отже, інноваційний ризик інноваційно-інвестиційних проектів притаманний для будь-якого промислового підприємства, яке займається впровадженням інноваційних розробок, що потребують значних фінансових вливань. Виходячи з цього цілком впевнено можна стверджувати про дуалістичну природу ризику – з одного боку він дозволяє отримати певні конкурентні переваги, а іншого може призвести до негативного результату у вигляді збитків, і навіть банкрутства фірми.

Саме з цих причин існує гостра необхідність в управлінні ризиком, і перше що слід зробити у заданому напрямку це ідентифікувати ризики притаманні процесу впровадженні інноваційного проекту. І саме тут виникає підводне каміння, адже в науці до сих пір не існує єдиної думки, щодо класифікації інноваційних ризиків. Сьогодні думки вчених стосовно цього питання дуже різняться між собою. Головна проблема полягає в тому, що у науково-методичні літературі для класифікації інноваційних ризиків пропонують використовувати базову класифікацію ризиків. Однак в ході дослідження з'ясувалося, що інноваційні ризики носять специфічний характер, а отже потребують додаткового розмежування.

Отже інноваційні ризики необхідно перш за все розділити на загальні, тобто притаманні усім суб'єктам господарювання та специфічні (рис.1).

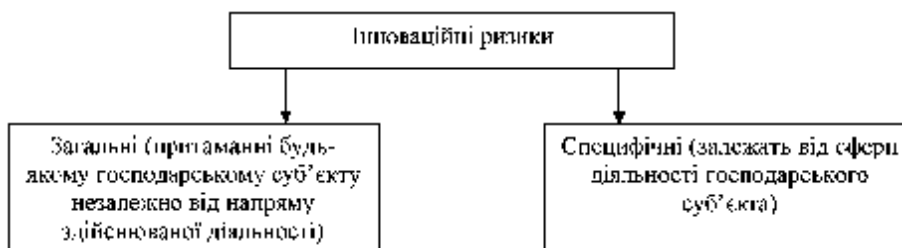

Рис. 1. Види інноваційного ризику

Перша група ризиків також включає підмножину великої кількості ризиків, тому в результаті дослідження є недоцільним перелічувати абсолютно всі ризики, тому зазначимо лише основні з них, але варто звернути увагу на те, що вони є узагальненими і включають в себе різноманітні ризики, які можуть виникати при впровадженні інноваційних розробок. Більш точна класифікація відображена в табл. 1 [6, с.236].

Таблиця 1 - Класифікація інноваційних ризиків різнопрофільних промислових підприємств

Група інноваційних ризиків	Характеристика
1	2
ризик нанесення збитків третім особам	виникають при забрудненні оточуючого середовища, та нанесенні моральних та матеріальних збитків особам при здійсненні інноваційної діяльності
ризик пов'язаний з недостатнім рівнем кадрового забезпечення	при застосуванні новітніх розробок, зазвичай необхідно використовувати вміння і знання висококваліфікованими і перспективними кадрами
ризик недобросовісної поведінки конкурентів	виникає в умов неправомірної, або протиправної дії конкурентів
ризик виникнення непередбачуваних витрат і зниження доходів	виникає за умов появи непередбачуваних ситуацій, стихійних лих, пожеж тощо
ризик відтоку конфіденційної інформації	виникає внаслідок нечесної діяльності конкурентів
ризик посилення конкуренції	виникають в тому випадку коли конкуренти також не бажать віддавати ринок і починають проводити заходи щодо підвищення власної конкурентоспроможності
виробничо-технологічний ризик (аварії на виробництві та поломки обладнання)	ця група ризиків є особливою, через свою непередбачуваність і настання таких ризиків може призвести до додаткових витрат, призупинення впровадження продукту у виробництво тощо
ризик коливання ринкової кон'юнктури, цін та валютних курсів	ці ризики пов'язані зі зміною цін на ресурси як на зовнішньому так і на внутрішньому ринках
ризик пов'язаний з нестабільністю економічного законодавства та економічної ситуації в країні	зовнішні фактори значним чином впливають на діяльність підприємства, саме тому реформування економіки, внесення змін до законодавства тощо можуть призвести до негативних наслідків
ризик пов'язаний з зовнішньоекономічною діяльністю	виникають тоді коли на вітчизняному ринку неможливо реалізувати інноваційний продукт і в результаті підприємство вимушене вийти за межі національного ринку де також можливі різноманітні ризики
ризики пов'язані з невиконанням контрагентів своїх обов'язків	виникають в тому випадку коли відбувається зрив поставок, затримка їх у часі, відмова постачальника від надання необхідних ресурсів та ін.

ризик застосування інноваційного методу управління	при впровадженні інноваційного проекту може бути необхідним застосування інноваційного методу управління підприємством або інноваційним проектом
страхові ризики пов'язані з можливим або неможливим страхуванням інноваційних ризиків	один із способів уникнення ризику – це страхування. Саме тому важливим є розподіл ризиків за цією ознакою
ризик пов'язаний з забезпеченням прав власності на інноваційну розробку	виникають за умов незабезпеченості патентами технічних, маркетингових рішень, можливості опротестування патентів
ризик невиконання господарського договору	виникає за умов: - відмови партнерів заключати договір після переговорів; - заключення договору на умовах неприйнятних для підприємства
маркетингові ризики при реалізації інноваційного проекту	першочергово обумовлені специфічними технічними рисами продукту і виникають за умови: - помилкового вибору стратегії продажу; - помилковий вибір цільового сегменту ринку; - неефективна стратегія в сфері реклами
ризик недостатнього забезпечення інноваційного проекту фінансуванням	будь-який інноваційний проект зазвичай потребує значних фінансових вливань і тому підприємству необхідно або використати власні ресурси або, якщо власних недостатньо, залучити інвесторів, і саме через ризиковість проекту інвестори можуть не прийняти ризик і не фінансувати проект
ризик помилкового вибору інноваційного проекту	виникає у випадку неточної або помилкової оцінки фінансового і економічного потенціалу підприємства

Дана група ризиків характерна для будь-якого економічного суб'єкта за будь-яким притаманним йому специфічним видом діяльності, але даний перелік інвестиційних ризиків не є кінцевим і кожен з наведених ризиків є лише узагальненням, а отже у кожній групі можна виділити підмножину інноваційних ризиків.

Побудова дієвого механізму управління ризиками крім його ідентифікації залежить також і від стадії життєвого циклу проекту, на якій було виявлено та ідентифіковано ризик. Ризики при реалізації інноваційного проекту можуть виникнути або на стадії продукування та вибору ідеї інноваційного проекту, або вже на стадії безпосередньої розробки та впровадження інноваційного проекту в реальних умовах господарювання. В будь-якому випадку, чим пізніше виявився (ідентифікувався) той чи інший ризик, тим більша імовірність виникнення збитків або тим більшою виявляється недосяжність поставлених цілей [9, с.312].

Прийняття інноваційного ризику означає можливість появи негативних наслідків, яку потрібно враховувати і, за необхідності, мінімізувати. Відповідно до кожного з різновидів інноваційного ризику (притаманних даному виду діяльності) на промисловому підприємстві може бути розроблена система заходів щодо їх оптимізації [8, с.69].

Важливим завданням на промислових підприємствах у процесі розроблення та впровадження інноваційного проекту є оптимізування ризиків з метою запобігання їх негативним наслідкам. Окрім традиційних методів мінімізації ризиків (здобуття первинної інформації, лімітування, резервування, диверсифікування, бізнес-планування, організування запасів, застосування деривативів, перевірка бізнес-партнерів), в управлінні інноваційними процесами доцільно використовувати специфічні заходи, а саме: проведення психологічної діагностики готовності працівників до інноваційних змін; залучення працівників, схильних до ризиків, до інноваційної діяльності; підвищення кваліфікації персоналу відповідно до потреб інноваційного процесу; зовнішнє консультування з юридичних, технічних та економічних проблем [3, с.174]; організація захисту інформації про інновації; страхування фінансових ризиків; використання систем управління якістю; розподіл ризику між учасниками інноваційного проекту [1, с.174].

Окремі пропоновані заходи зменшення негативних наслідків ризиків інноваційних проектів подані в табл. 2 [6, с.125-126].

Таблиця 2 - Заходи щодо зменшення негативних наслідків ризиків інноваційних проектів

Різновиди інноваційного ризику	Заходи зменшення негативних наслідків ризиків
Неприйняття інновації споживачами	- Здійснення комплексного аналізу чутливості споживачів, у т.ч. кількісної і якісної оцінки попиту - Прогнозування загальних тенденцій зміни попиту покупців на групи товарів, що реалізуються
Зміни в державному регулюванні (в законодавчій, нормативній базі тощо)	- Систематичний і всебічний аналіз засобів і форм державного регулювання, вивчення чинних нормативів - Постійний моніторинг законодавства - Оцінка ступеня впливу урядової політики як на ринок у цілому, так і на підприємство
	- Формування товарного асортименту з урахуванням чинних і прогнозованих нормативів

	- Оперативне реагування на зміни законодавств
Поява товарів-аналогів-конкурентів за нижчою ціною	- Здійснення моніторингу дій конкурентів. - Виявлення сильних і слабких сторін у політиці конкурентів. - Прогнозування дій конкурентів. - Планування відповідної реакції на дії конкурентів - Проведення маркетингових досліджень ринку даного товару - Прогнозування появи на ринку нових товарів - Оцінка перехресної еластичності попиту на даний товар
Інфляційний ризик	- Оцінка інфляційного очікування - Виявлення загальних тенденцій інфляційних процесів
Неправильний вибір постачальників	- Ретельний відбір постачальників - Прогнозування зміни цін постачальниками на основі комплексного аналізу факторів ціноутворення - Своєчасне здійснення заходів щодо укладання угод та коригування цін

Кожне промислове підприємство відноситься до певної галузі виробництва та має свою специфіку, тож для кожного з видокремлених експертами на промисловому підприємстві різновидів інноваційного ризику має бути розроблена індивідуальна низка заходів, які дозволяють зменшувати їх негативний вплив. Кожен з них має бути реалізованим у відповідних управлінських рішеннях. Такі пропозиції та їх систематизація дозволять в подальшому формалізувати процеси прийняття управлінських рішень.

Висновки. Формування та вибір пріоритетних шляхів мінімізації можливих ризиків під час реалізації інноваційно-інвестиційних проектів на промислових підприємствах зумовлюють таке:

- необхідність своєчасної ідентифікації видів ризиків, які характерні конкретному інвестиційному проекту;
- здійснення кількісного та якісного аналізу проектних ризиків;
- визначення стратегії «взаємодії» з ризиком – (погодитись на ризик; контролювати ризик; передавати ризик іншим; уникати ризику);
- надання юридичних гарантій; створення резервних фондів; застави, депозити на спеціальних рахунках; побіжні гарантії (у формі довготермінових контрактів); утримання частини платежів за контрактом; поручительство; контракти з фіксованою ціною; резервні кредити; вексельні інструменти; форфетування; резервні акредитиви; безвідтермінувальні документарні акредитиви; умови платежів за контрактом; банківські рахунки з особливим режимом; оптимізація структури портфеля інвестиційних проектів;
- забезпечення високої ліквідності інвестицій; диверсифікування; хеджування; своєчасне планування та створення необхідних резервів і запасів; всебічне інформаційне забезпечення інвестиційних проектів, постійний інформаційний моніторинг ситуації на ринку та налагодження ефективної комунікації між учасниками проекту;
- розподіл ризику між учасниками проекту; резервування засобів на покриття непередбачуваних збитків;
- доцільність створення служби контролінгу на підприємстві, що здійснює реалізацію інвестиційного проекту для здійснення системного моніторингу процесу інвестування.

Отже, сукупність наведених заходів дозволить значно знизити ризик іноваційно-інвестиційного проекту та дасть можливість управління ним на промислових підприємствах.

Список використаних джерел:

1. Дарміць Р.З. Вплив ризиків у системі реалізації інвестиційних проектів / Р.З Дарміць, Г.В.Лешук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.2. – С.172-177.
2. Дудар Т. Г. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. / Т. Г. Дудар, В. В. Мельниченко. – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 250 с.
3. Дука А.П. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування : навч. посібник. 2-е вид. / А.П. Дука – К. : Каравела, 2008. – 246 с.
4. Жежуха В.Й. Ризики інноваційної діяльності підприємств / В.Й. Жежуха // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.2. – С. 177-182.
5. Костак З.Р. Вдосконалення управління інноваційними ризиками / З.Р.Костак // Науковий вісник НЛТУ України. - 2008.- Вип.18.11. – С. 234-241
6. Лаптева В.В. Дослідження чинників зниження ризику в інвестиційних проектах / В.В.Лаптева // Экономика и управление. - 2012. - № 6 – С.123-127.
7. Литвин З. Деякі аспекти аналізу ризиків інвестиційних проектів / З. Литвин // Економічний аналіз. - 2011. – Вип.8. – С.432-434.
8. Лук'янова В.В. Економічний ризик: навч. Посібник / В.В. Лук'янова, Т.В. Головач. – К. : Академвидав, 2007. – 138 с.
9. Мойсеєнко І.П. Інвестування : навч. Посібник / І.П. Мойсеєнко. – К.: Знання, 2006. – 458 с.

Ключові слова: ризик, інноваційний ризик, інвестиційний проект.

Ключевые слова: риск, инновационный риск, инвестиционный проект.

Keywords: risk, innovation risk, investment project.